

Nesuđeni američki državnik

Damir Grubiša

**Richard Dick Holbrooke umro
je iznenada 13. prosinca 2010.
Ostat će upamćen kao diplomat
koji je primjenom metodâ *leteće
diplomacije* priveo ratujuće
strane u Bosni i Hercegovini za
pregovarački stol u Daytonu 1995.**

Richard Dick Holbrooke umro je iznenada 13. prosinca 2010. Pozlilo mu je na sastanku s državnom tajnicom Hillary Clinton u State Departmentu. Liječnici su utvrdili da mu je puknula aorta, pa ga nije spasila ni dvadesetsatna operacija. Ostat će upamćen kao diplomat koji je primjenom metodâ *leteće diplomacije* priveo ratujuće strane u Bosni i Hercegovini za pregovarački stol u Daytonu 1995. i u svjetskom tisku zaradio titule "balkanski buldožer" i "arhitekt dejtonskog mira".

Holbrooke je zapravo samo unaprijedio metodu *leteće diplomacije* (*shuttle-diplomacy*), nazvane prema svemirskoj letjelici *space-shuttle*. Pravi je njezin otac Henry Kissinger, koji je kao medijator ili autoritativni posrednik – za razliku od *facilitatora* ili posrednika koji omogućuje i olakšava pregovore, ali ne intervenira u njih jer nema ni autoritet iza kojega stoji jaka sila niti ovlasti za to – letio između Damaska, Jeruzalema i Kaira pokušavajući nagovoriti na mir strane u arapsko-izraelskom ratu 1973. Metaforu *letećeg diplomata* prišao mu je američki magazin *Time* 27. lipnja 1974: "Jedini mogući uspjeh koji preostaje Henryju Herkulu jest da postane astronaut, jer bi onda mogao postati prvi *space-shuttle* diplomat". No pojam *shuttle* izvorno ne znači letjelica nego tkalački čunak, a glagol *to shuttle* znači letjeti amo-tamo kao čunak. Doslovni hrvatski prijevod bio bi stoga *čunak diplomacija*, ali kako *leteća diplomacija* zvuči otmjenije, služit ćemo se tim izrazom. Ipak je dostojanstvenije biti uspoređen s letjelicom nego s čunkom. Diplomacija je i inače snobovska profesija. U doba renesanse bila je popularna dosjetka da diplomati mogu postati samo oni koji su *bene nati*, *bene vestiti* – *et mediocriter docti*: rođeni u dobroj obitelji, dobro obučeni i –

Damir Grubiša, izvanredni profesor europske i komparativne politike na Fakultetu političkih znanosti. E-pošta: dgrubisa@fpzg.hr

mediokriteti po obrazovanju. Diplomacija je, kako kaže William Safire, već dugo prigodna riječ za kovanje novih fraza kakve su dolarska diplomacija, diplomacija topovnjača, ping-pong diplomacija, medijska diplomacija, sve do leteće diplomacije koja je pomalo od svega toga. Za razliku od Kissingera, Holbrooke nije samo letio zrakoplovom nego se probijao i kroz Igman, "snajpersku aleju" i druge nedaće da bi došao do sugovornika.

Životni počeci

Richard Charles Albert Holbrooke rođen je 24. travnja 1941. u New Yorku. Kao i mnoga druga američka obiteljska prezime, i prezime Holbrooke je izmišljeno kako bi zvučalo *wasposki*. Otac, Dan Holbrooke, bio je liječnik rođen u Varšavi u obitelji ruskih Židova koji su emigrirali u SAD tridesetih godina. Holbrooke nikad nije otkrio pravo prezime svoga oca. Židovka mu je bila i majka Trudi Kearn, rođena Moos, umjetnica-keramičarka, izbjeglica iz Hamburga 1933. Roditelji su mu bili ateisti, kako je izjavila njegova majka u intervjuu *New York Timesu* 17. prosinca 1995, odakle bi se moglo zaključiti da su bili socijalisti ili bliski njima. Umjesto sinagoge, mali je Dick s majkom posjećivao kvekerske susrete nedjeljom, a kvekeri su poznati kao miroljupci i promicatelji metoda mirnog rješavanja sporova. Srednju školu završio je u Scarsdaleu, imućnom gradiću udaljenome pola sata vožnje od New Yorka. Bio je briljantan učenik pa je preskakao razrede. Školovanje je nastavio na Sveučilištu Brown u Rhode Islandu, diplomiravši političku znanost u 21. godini života. Potaknut Kennedyjevom izrekom "pitajte se što možete učiniti za svoju zemlju, a ne što vaša zemlja može učiniti za vas", zaposlio se u State Departmentu i, među ostalim, naučio vijetnamski jezik kako bi se mogao baviti ondašnjim glavnim problemom američke vanjske politike. Nakon godinu dana poslan je u Vijetnam da u jednom seocetu u delti Mekonga vodi lokalnu podružnicu američke Agencije za međunarodni razvoj i programe ruralne pomoći lokalnom stanovništvu. Brzo je napredovao, pa je premješten u američko veleposlanstvo u Sajgonu gdje je bio pomoćnik veleposlanicima Maxwellu Tayloru i Henryju Cabotu Lodgeu. Ključ njegova brzog napredovanja bili su dobro poznavanje vijetnamskog jezika, povijesti i kulture te iznimne analitičke sposobnosti. Nije usvojio klasični obrazac ponašanja diplomata-klimoglavaca, nego je stalno pisao memorandume svojim pretpostavljenima u kojima je analizirao stanje na terenu i mjere koje valja poduzeti da bi se povećala učinkovitost američke pomoći Vijetnamu. U njima se nije libio kritizirati šablone i rutinske sheme ponašanja američkoga diplomatskog aparata. Kao takvog *enfant terriblea* zapazili su ga i u Bijeloj kući, pa je s 25 godina i aureolom stručnjaka za Vijetnam pozvan u poseban radni tim predsjednika Lyndona Johnsona za izradu američke strategije okončanja vijetnamskog rata. Ubrzo je postao posebni pomoćnik državnih podtajnika Nicholasa Katzenbacha i Elliota Richardsona. U tom je svojstvu napisao jedan svezak *Pentagon Papers*, američke bijele knjige o Vijetnamu. Kako je u svojim memorandumima stalno predlagao da se počne pregovarati s Vijetnancima, uključen je u američki tim na pariškim mirovnim pregovorima koji su vodili znani diplomat Averell Harriman i zamjenik ministra obrane Cyrus Vance.

Kad su pregovori 1969. zapali u krizu, Holbrooke je odlučio broj 5 - ožujak 2011.

nastaviti obrazovanje te je za godinu dana završio poslijediplomski studij iz međunarodnih odnosa na sveučilištu Princeton. Nije doktorirao, ali je naknadno prikupio dvanaest počasnih doktorata iz političke znanosti, među ostalima i sveučilišta u Sarajevu, što je bilo dovoljno da ga sveučilište Brown imenuje "letećim profesorom" (*professor-at-large*) s mogućnošću da, kad god zaželi, preuzme katedru međunarodnih odnosa i diplomacije. *Pentagon Papers* nisu jedina Holbrookeova bibliografska referenca na temelju koje je dobio *venia legendi*. Položaj glavnog urednika *Brown Daily Herald*a, dnevnog lista sveučilišta Brown, nagnao ga je da razmišlja i o novinarskoj karijeri. Javio se Jamesu Restonu, uredniku *Time*a, koji pak nije smatrao da bi mladi, nadobudni urednik jednoga provincijskog lista mogao ravno s fakulteta doći u prestižni *Time*. Zato se Holbrooke opredijelio za diplomaciju, a kasnije je sa zadovoljstvom surađivao u *Time*-ovu suparniku, magazinu *Newsweek*, kao *contributing editor* ili vanjski urednik, a pisao je i redovite mjesečne kolumne u *The Washington Postu*.

Holbrooke je zapravo samo unaprijedio metodu leteće diplomacije (*shuttle-diplomacy*), nazvane prema svemirskoj letjelici *space-shuttle*. No pojam *shuttle* izvorno ne znači letjelica nego tkalački čunak, a glagol *to shuttle* znači letjeti amo-tamo kao čunak. Doslovni hrvatski prijevod bio bi stoga *čunak diplomacija*

Nakon Princetona Holbrooke se vratio u State Department i prijavio za posao u Mirovnim postrojbama (*Peace Corps*), specijaliziranoj agenciji SAD-a koja u inozemstvu pruža tehničku pomoć, širi američku kulturu i pomaže Amerikancima da upoznaju strane kulture i zemlje. Otišao je u Maroko za direktora lokalne podružnice Mirovnih postrojbi, gdje je boravio dvije godine. Nakon povratka napustio je State Department i postao urednik *Foreign Policy*, prestižnoga stručnog časopisa za vanjsku politiku i međunarodne odnose, gdje je objavio brojne tekstove o američkoj vanjskoj politici i međunarodnim odnosima, što mu je donijelo ugled britkog analitičara i "strateškog mislioca". S Clarkom Cliffordom napisao je knjigu *Counsel to the President* (1991), a njegova autorska knjiga *To End a War* (1998), kronika i analiza pregovaračkog procesa koji je doveo do dejtonskog sporazuma, proglašena je jednom od deset najboljih knjiga objavljenih te godine. Tome su pridonijele i laskave ocjene uglednih eksperata. Arthur Schlesinger je ustvrdio da to nije samo knjiga o Bosni jer nudi osnovnu pouku o korištenju američke sile u opasnom svijetu, Henry Kissinger ju je nazvao obvezatnim štivom za američke *policy-makers* i diplomate, a

legendarni George Kennan impresivnim i odlično napisanim diplomatskim memoarima o herojskim naporima da se prekine spirala rata u Europi.

Ulazak u politiku

Holbrooke je pripadao krugu liberalne inteligencije koja se u SAD-u redovito opredjeljuje za demokrate. Kao urednik prestižnog časopisa koji analizira i kroji američku vanjsku politiku nije odolio sirenskom zovu politike te se 1976. pridružio predizbornom timu demokratskoga predsjedničkog kandidata Jimmyja Cartera. U njegovu izbornom stožeru preuzeo je ulogu koordinatora za pitanje nacionalne sigurnosti, dakle posao koji se prepleće s vanjskom politikom. Pisao je govore i brifirao Cartera za nastupe i debatu s republikanskim kandidatom Geraldom Fordom. Pobjedom Cartera otvorena su mu vrata američke administracije u 35. godini života. Samo godinu kasnije postaje najmlađi pomoćnik državnog tajnika za istočno-azijske i pacifičke poslove i desna ruka Cyrusa Vancea. Mandat mu je obilježila i kontroverzna uloga u Istočnom Timoru. Jedna od prvih Holbrookeovih zadaća bio je odlazak 1977. u Indoneziju kako bi uvjerio generala Suharta da poštuje ljudska prava za vrijeme velike čistke protiv komunista i njihovih pristaša, pri čemu su stradali i pobunjenici u Istočnom Timoru. Holbrooke i Zbigniew Brzezinski priklonili su se opravdanju brutalnog krvoprolića zato što su glavna meta progona bili komunisti, a "uzgredno" stradanje stanovništva Istočnog Timora nije bilo u žarištu američke *Realpolitik*. Holbrooke je organizirao eksploratornu misiju američkog Kongresa, ali je lukavi Suharto dobro izrežirao taj susret, pa je Holbrooke na kraju pohvalio Suharta za poštovanje ljudskih prava i zauzeo se za nastavak američke vojne pomoći Indoneziji, što je ubrzalo pritijecanje američkog oružja u tu zemlju koje je poslužilo za borbu protiv ustanika u Istočnom Timoru. Američka skupina za ljudska prava *Democracy Now* osudila ga je zbog te dvolične politike. Carter je izgubio predsjedničke izbore 1980, a s njime je otišao i Holbrooke, kojega su mediji već dezinirali za Vanceova nasljednika na položaju državnog tajnika uspije li Carter osigurati novi predsjednički mandat.

Poslovni interludij na Wall Streetu

U Americi se snažno prepleću politika i biznis, pa se i Holbrooke ubrzo našao u financijskom svijetu. Postao je 1981. viši savjetnik u poznatoj tvrtki Lehman Brothers, a osnovao je svoju tvrtku za politički konzalting *Public Strategies*. Premda nije imao nikakav poslovni *background*, u Lehman Brothersu je 1984. postao *managing director*, to jest organizacijski rukovoditelj poslova te velike transnacionalne financijske korporacije. Koliko je njegov poslovni interludij bio uspješan vidi se i po tome što je list *USA Today* Holbrookeovo financijsko stanje procijenio na 17 milijuna dolara. No Wall Street nije uspio potpuno zaokupiti njegove interese. Jednim je okom uvijek gledao na svoju prvu ljubav – međunarodne odnose i vanjsku politiku. U biznisu je ostao do 1993, javno istupajući kao istaknuti član Demokratske stranke. Tako je 1988. bio glavni politički savjetnik u kampanji za predsjedničku nominaciju Ala Gorea. Postao je honorarni član Carnegijeve Komisije za Ameriku i svijet u promjeni i član uprav-

nog odbora međunarodne nevladine udruge Refugees International. Tu se prvi put susreo sa stradanjima stanovništva BiH. Dva puta je putovao u BiH da bi pomogao organizirati izbjegličke konvoje i njihov prihvata u SAD-u. Prikupljao je donacije za pomoć izbjeglicama iz kojih su financirani i neki izbjeglički kampovi u Bosni i prilagodba bosanskih izbjeglica privremenom utočištu u SAD-u. To ga je potresno iskustvo potaknulo da se zauzme za promjenu američke politike prema BiH i ratovima na tlu bivše Jugoslavije općenito.

U to je doba američki državni tajnik James Baker izjavio je da SAD nema "svog psa u toj borbi", Kissinger je cinično sugerirao da se oko Jugoslavije podigne visoki zid pa da se nakon nekog vremena proviri kako bi se vidjelo tko je ostao živ u općem klanju, a Bakerov nasljednik Lawrence Eagleburger smatrao je da je taj rat problem Europe i Europske zajednice. Užasnut takvim političkim stavovima Holbrooke se opet latio pera i napisao mnoštvo memoranduma novome demokratskom predsjedničkom kandidatu Billu Clintonu. Približivši se Clintonovu predizbornom timu u kojemu je radilo i mnogo bivših Holbrookeovih suradnika, uspio je zainteresirati Clintona za bosansko pitanje. "Bosna će biti ključni test američke politike u Europi. Stoga moramo uspjeti u bilo kojemu pothvatu na koji se odlučimo", napisao je u jednom od svojih memoranduma Clintonu.

Clintonova administracija i novi kurs američke politike

Kad je postao predsjednik, Clinton je namijenio Holbrookeu mjesto američkog veleposlanika u Japanu s obzirom na njegovo veliko iskustvo u azijskoj politici. No to se mjesto svidjelo bivšemu demokratskom potpredsjedniku Walteru Mondaleu, pa je Holbrooke 1993. postao *Ersatzambasador* u Berlinu. Ujedinjena Njemačka još je uvijek tražila svoje mjesto u novoj svjetskoj arhitekturi i novom NATO-u. Holbrooke je pomogao

Uspostavio je poseban pregovarački tim izdvojen iz redovne administrativne sheme State Departmenta, popunio ga predstavnicima drugih resora, osobito pentagonskoga, i počeo križarski rat protiv rata na Balkanu

da se uklone predrasude prema njemačkome pojačanom angažmanu u NATO-u i zauzeo se za proširenje NATO-a na nove demokracije u Srednjoj i Istočnoj Europi. Istodobno je u Americi ispratio i posljednju postrojbu američke vojske, čime je *de facto* okončana poslijeratna saveznička vojna okupacija Njemačke. Njegova je misija kulminirala Clintonovim posjetom Berlinu 1994. i ovacijama koje je američki predsjednik, prvi nakon Kennedyja, doživio u tom gradu. Hiperaktivni Holbrooke nije mirovao nego se angažirao na većem razumijevanju Ame-

rikanaca i Nijemaca, osnovavši Američku akademiju u Berlinu kao neprofitnu udrugu sa sjedištem u zlokobnoj vili na jezeru Wansee u kojoj su 1942. nacisti donijeli odluku o *Endlösung* židovskog pitanja.

Ipak, Holbrookeova misija u Berlinu trajala je samo od 1993. do 1994. Inicijativni, energični i prilično egocentrični Holbrooke nije se mogao dugo zadržati na jednom mjestu. Novu prigodu za akciju dobio je kad su mu Clinton i njegov državni tajnik Warren Christopher predložili da prihvati mjesto pomoćnika državnog tajnika za europska i kanadska pitanja. Počele su dvije najplodnije godine njegove diplomatske karijere. Samo je imenovanje bilo presedan, jer nijedan prijašnji inkumbent nije bio naizmjenice pomoćnik za azijska i europska pitanja. No Holbroo-

Holbrookeova je pregovaračka metoda sušta suprotnost savjetima koje Bertrand de Callieres u 17. stoljeću daje diplomatima koji moraju pregovarati sa stranim vladarima: "Koristite željeznu šaku u baršunastoj rukavici". Holbrooke je odbacio rukavice

keva statura odavno je prerasla tu administrativnu geopolitičku segmentaciju: svima je bilo jasno, kako piše George Packer, da bi on mogao postati sljedeći državni tajnik u Clintonovoj ili nekoj drugoj demokratskoj administraciji.

Glavni Holbrookeov posao postalo je proširenje NATO-a i okončanje rata u bivšoj Jugoslaviji. Uspostavio je poseban pregovarački tim izdvojen iz redovne administrativne sheme State Departmenta, popunio ga predstavnicima drugih resora, osobito pentagonskoga, i počeo križarski rat protiv rata na Balkanu. U tom se poslu susreo s "međuagencijskom inercijom", oportunistom vladinih činovnika i pritajenom moći institucionalne birokracije. Nije posustao i uspio je provesti svoj naum u djelo. U svojim posredničkim misijama nije bio nimalo delikatan tako da je zaradio nadimak "balkanski buldožer". Prišao mu ga je Henry-Bernard Levy, istaknuti francuski "novi filozof", iznerviran diplomatskom večerom u pariškoj rezidenciji američke veleposlanice, glasovite Lady Pamele Harriman, koju je Holbrooke "izmasakrirao" stalnim telefonskim pozivima zaraćenim stranama u bivšoj Jugoslaviji tako da gostima na večeri, pa ni umišljenom Levyju, nije poklanjao pozornost kakvu su oni očekivali.

Holbrookeovo posredovanje u ratovima na tlu bivše Jugoslavije zaslužuje pažljivo i opsežno proučavanje, pa ga je ovdje moguće samo naznačiti. Zauzimao se za izravnu američku intervenciju i uspio je ishoditi odluku NATO-a da bombardira vojne položaje bosanskih Srba. Ultimativno je tražio prekid opsade Sarajeva, mirnu reintegraciju Istočne Slavonije, povratak svih izbjeglica i stvaranje samoodržive multietničke BiH. Najprije se suočio s brojnim preprekama i otporima u nižim ešalonima američke

administracije, a potom je poveo i osobni rat s europskim saveznicima kako bi ih uvjerio da Srbi, ali i ostali zaraćeni narodi bez obzira na to jesu li agresori ili žrtve, priznaju samo jezik oružja te da bez efektivne prijetnje oružjem neće biti mira koji može donijeti samo Amerika. Holbrookeova je pregovaračka metoda sušta suprotnost savjetima koje Bertrand de Callieres u 17. stoljeću daje diplomatima koji moraju pregovarati sa stranim vladarima: "Koristite željeznu šaku u baršunastoj rukavici". Holbrooke je odbacio rukavice, derao se na sugovornike kada je trebalo, prijetio im, laskao, tješio ih kad bi vidio da su na rubu očaja. Uvijek je govorio da neće pregovarati s ratnim zločincima poput Karadžića i Mladića s kojima se jednom susreo na sastanku što ga je režirao Milošević. Tražio je da u ime Srba u BiH govori samo Milošević i da im on prenese američke diktate i ultimatum. Na kraju su pregovori urodili jedinstvom europskih saveznika i SAD-a i pristankom na uvjete mirovnog ugovora koji je dizajniran u dvorani za zemljovide zrakoplovne baze Dwight-Patterson u Daytonu.

No dejtonski mir nije donio potpuni mir o kojemu govori Baruch de Spinoza kao o stanju duha, a ne odsustvu rata. Dejtonski je mir, doduše, nešto više od odsustva rata, ali nosi u sebi potencijal za nove sukobe. U njega su ugrađene mnoge strukturne pogreške, kako je ustvrdio i sam Holbrooke u *To End a War*. Uspoređit ću ih s pet neuralgičnih točaka koje sam identificirao.

Strukturne pogreške i neuralgične točke mirovnog sporazuma iz Dayton

Pet je glavnih neuralgičnih točaka dejtonskog sporazuma:

- iluzorno je bilo očekivati razgraničenje ratujućih snaga, demilitarizaciju i povratak izbjeglica u roku godine dana;
- iluzorno je bilo očekivati da će sve rane trogodišnjega kravog rata zacijeliti za godinu dana te da će se obnoviti povjerenje među etničkim zajednicama i građanima BiH;
- iluzorno je bilo očekivati da će svaka etnička zajednica raščistiti sa svojim ratnim zločinima sve dok su najveći ratni zločinci, ponajprije Karadžić i Mladić, na slobodi;
- pogrešno je bilo dopustiti mogućnost uspostave "posebnih veza Republike Srpske sa susjednim državama", dakle sa Srbijom, jer to otvara vrata legalnoj podjeli BiH. Koncesije dane Srbima u obliku priznanja Republike Srpske jesu sjeme mogućih budućih razdora i napetosti koje mogu prerasti u novi oružani sukob;
- naivno je bilo vjerovati u brzo pomirenje Hrvata i Bošnjaka u Federaciji BiH, jer je sve upućivalo na to će latentni sukobi trajati dugo i možda prerasti u novi oružani konflikt koji bi se mogao okončati stvaranjem trećega nacionalnog entiteta i "palestiniziranjem" bošnjačke Bosne.

Te neuralgične točke govore da je američka diplomacija, uza svu svoju stručnost, znanost i iskustvo primijenjeno na taj slučaj, ušla u balkanski pothvat pomirenja s plemenitim namjerama, ali i s naivnim vjerovanjem da je moguć pozitivan ishod, primjenjujući vlastite standarde ponašanja na strane u sukobu i vjerujući da će se akteri ponašati prema načelu racionalnog izbora, realno sagledavajući svoje prave i dugoročne interese. Očito je da je američka diplomacija u liku Richarda Holbrookea podcijenila zloćudnost ne samo srpskoga, nego i drugih nacio-

nalizama koje je inducirala srpska agresija.

Holbrooke je pak izdvojio pogreške čije dimenzije i implikacije u trenutku stvaranja povijesti u Daytonu, prema vlastitom priznanju, nije realno sagledao:

- najozbiljnija je pogreška bilo to što je mirovni sporazum ostavio dvije suprotstavljene vojske u jednoj zemlji: srpsku vojsku i vojske hrvatsko-bošnjačke federacije. NATO nije prihvatio prijedlog da razoruža sve vojske;
- pogrešno je bilo to što je Srbima dopušteno da zadrže ime svoje ratne tvorevine, Republike Srpske, jer je to bila prevelika koncesiju Srbima koju je srpsko vodstvo iskoristilo za razvoj i jačanje nacionalizma;
- pogrešno je bilo to što bombardiranje srpskih položaja nije produljeno za makar još jedan tjedan, a izostale su i koordinacija i instrumentalizacija vojnih udara u političke svrhe;
- stvaranje slabih međunarodnih policijskih snaga s nedostatnim ovlastima onemogućilo je hvatanje ratnih zločinaca te produljilo i otežalo integraciju BiH, za što je kriv i Kongres jer nije odobrio tražena sredstva za veću udarnu snagu;
- mandat Visokog predstavnika za civilna pitanja preslabo je definiran u mirovnom sporazumu, a vojne su vlasti pod utjecajem mentaliteta mirovnih snaga UN-a ostale neučinkovite i suzdržane prema prekršiteljima mirovnog sporazuma;
- prekratak rok za djelovanje IFOR-a (međunarodnih snaga) od 12 i SFOR-a (stabilizacijskih snaga) od 18 mjeseci stvorio je dojam da Srbi mogu taktikom stalnog produljenja implementacije opet zavarati međunarodnu zajednicu kako su to činili s neefikasnim i konfuznim UNPROFOR-om.

Ta je analiza zanimljiva, ali je uvelike izraz prenaplašenoga tehničkog pristupa problemima. Implementacija je pokazala koliko je "okvirni mirovni sporazum" nedostatan za rješavanje brojnih gorućih pitanja koja su ubrzo izbila na vidjelo, kao što su način izbora predstavnika pojedinih naroda i asimetričnost konstitutivnih dijelova BiH. Nisu se predvidjeli ni novi problemi što su nastali u postkonfliktnom razdoblju i zbog kojih je "okvirni mirovni sporazum" trebalo prilagoditi novim uvjetima, što je i sam Holbrooke nazvao "revizionizmom". Konvencionalna politička mudrost upućuje na to da nešto nije u redu s konstitutivnim osnovama neke države ako ona ni nakon 15 godina ne može propisno funkcionirati, te da treba preispitati same konstitucionalne aranžmane.

Postdejtonska očekivanja i nade

Nakon Daytona Holbrooke se vratio privatnom biznisu, obiteljskom životu i zasluženom odmoru. Iz tog razdoblja datiraju prijedlozi za Nobelovu nagradu za mir, počasni doktorati i brojna svjetska odličja za doprinos mirovnom sporazumu o BiH. No pravi je razlog njegova povlačenja iz politike, čini se, ipak bio druge naravi. Clinton je 1996. ušao u drugi predsjednički mandat i osvježio svoj kabinet, pripremajući ga za nove izazove i uspjehe. Christopher je izrazio želju da se povuče u

svoj odvjjetnički ured i građansku privatnost. Postavilo se pitanje tko će ga naslijediti, a za medije je odgovor bio više nego jasan: Christopherov nasljednik može biti samo Holbrooke. No na tom putu ispriječila mu se prva dama Hillary Clinton koja je zagovarala ideju da na to mjesto njezin muž prvi put postavi ženu. Najpogodnija kandidatkinja bila je Madeleine Albright, dotadašnja stalna predstavnica SAD-a u UN-u i članica Clintonova kabineta, koja je u javnosti bila poznata i kao dobra stručnjakinja, profesorica međunarodnih odnosa, ali i *tough lady*, to jest oštra dama, neka vrsta liberalne Margaret Thatcher, s izrazitim osjećajem za istočnoeuropske probleme stečenim u mladosti kad je kao Čehinja židovskog podrijetla i veleposlanikova kćerka proživjela neko vrijeme u Beogradu. Premda o tome nije nikad javno progovorio, Holbrookeovi bliski suradnici osjetili su da je bio razočaran i povrijeđen takvim razvojem događaja. No ni drugo razdoblje života kao običnog građanina nije ga odvojilo od politike. Premda je postao potpredsjednik banke Credit Suisse First Boston, Clinton ga je 1997. pozvao da postane njegov posebni izaslanik za Cipar i Balkan. Holbrooke je prihvatio poziv pod uvjetom da posao obavlja *pro bono*, bez naknade, ali i izvan dometa administrativne discipline. Ponovno je putovao na Balkan kako bi zaustavio rat na Kosovu. Upravo je on uručio Miloševiću ultimatum prema kojemu će NATO bombardirati Srbiju ako se srpska vojska ne povuče s Kosova. Milošević je odlučio igrati *va banque* – i izgubio. Holbrooke

Bio je oduševljeni pobornik Harolda Nicholsona koji je diplomaciju definirao kao djelovanje koje se zasniva na kombiniranoj primjeni taktičnosti i inteligencije u vođenju međunarodnih poslova

oče nije uspio okončati sukob, ali je uspio nametnuti i ostvariti prijetnju oružjem onako kako je priželjkivao za vrijeme rata u BiH. Jednom je kazao da je želio izbjeći pogreške svojih pretihodnika u međunarodnom pregovaranju. Bio je oduševljeni pobornik Harolda Nicholsona koji je diplomaciju definirao kao djelovanje koje se zasniva na kombiniranoj primjeni taktičnosti i inteligencije u vođenju međunarodnih poslova. Taj je pristup u stvarnosti proširio i na primjenu znanja, ali i prijetnje "razumnom silom" u vođenju međunarodnih poslova. Premda Milošević nije popustio, bombardiranje Srbije bilo je uvod u "krajnje rješenje" balkanskog čvora – uhićenje Slobodana Miloševića i njegovo izručenje Haškom sudu. Holbrooke je ponovno dočekan s oduševljenjem u State Departmentu i Bijeloj kući, a Clinton mu je ponudio mjesto stalnog predstavnika SAD-a u UN-u kako bi "sredio" tu organizaciju u skladu s američkim i željama. Zbog tvrdoglavoga i samovoljnog generalnog tajnika Boutrosa Boutrosa Ghalija, UN se našao u političkim i financijskim poteškoćama. SAD nisu htjele platiti svoju zaostalu članarinu od 900 milijuna dolara dok se administracija UN-a ne reformira, a cijeli

UN učinkovito reorganizira. Holbrooke je uspio ishoditi nižu članarinu za SAD, pod uvjetom da se odmah isplate zaostaci, za što Kongres pod vodstvom republikanaca nije htio ni čuti. Holbrooke je iskoristio svoje poslovne veze, pa su dug platili američki biznismeni, među kojima je prednjačio Ted Turner, osnivač CNN-a. Kad je taj sporazum predstavio Senatu, bio je nagrađen ovacijama.

Drugi značajan pothvat kao diplomata UN-a bilo je otvaranje rasprave o AIDS-u kao međunarodnoj sigurnosnoj ugrozi. Prvi put je UN raspravljao o tome i odlučio pokrenuti stalnu akciju radi uključivanja globalnih zdravstvenih problema u svoju agendu, i to ne samo AIDS-a nego i malarije i tuberkuloze. Učinio je to vješto koristeći položaj predsjedavajućeg Vijeća sigurnosti. Tada je napravio i treći presedan: omogućio je Izraelu da razbije dugogodišnju blokadu u UN-u nagovorivši europske

Holbrooke je bio jedan od rijetkih demokrata koji se suglasio s propagandističkom tvrdnjom o postojanju tajnoga iračkog oružja za masovno uništenje i nužnošću da se ta opasnost ukloni vojnom intervencijom

zemlje da prihvate tu zemlju za članicu svoje regionalne skupine, što je Izraelu omogućilo da na regionalnoj osnovi dobije predsjedavajuća mjesta u nekim povjerenstvima i radnim skupinama.

Dolaskom nove administracije predsjednika Georga W. Busha Holbrooke je treći put otišao među privatne građane vrativši se u Credit Suisse. Usput je osnovao nekoliko tvrtki, postao potpredsjednik vodeće investicijske tvrtke Perseus LLC i član uprave financijske korporacijske American International Group. Postao je i predsjednik nevladine udruge Global Business Coalition on AIDS, TB and Malaria i u tom svojstvu prikupio znatna sredstva koja su uložena u borbu protiv tih bolesti. Iz tog razdoblja potječe nekoliko skandala koji se povezuju s njime. U lipnju 2008. tvrtka Conde Nast Portfolio izvijestila je da su Holbrooke i njegov sin dobili višemilijunske nenamjenske kredite s izrazitom niskom kamatom od tvrtke Countrywide Financial, što im je privatnim pogodovanjem omogućio predsjednik te banke Angelo Mozilo, inače upleten u mnoge sumnjive poslove i korupcijske skandale. Druga kontroverzija vezuje se za njegovu podršku Bushu da vojno intervenira u Iraku. Holbrooke je bio jedan od rijetkih demokrata koji se suglasio s propagandističkom tvrdnjom o postojanju tajnoga

iračkog oružja za masovno uništenje i nužnošću da se ta opasnost ukloni vojnom intervencijom. Nadalje, u televizijskoj emisiji Press TV bivši ministar vanjskih poslova BiH Muhamed Šaćirbej, kojega je vlada BiH optužila da je pronevjerio državna sredstva u kockarnicama Las Vegasa, optužio je Holbrookea da je sklopio tajni sporazum s Karadžićem prema kojemu Karadžić neće biti izručen Haškom sudu odstupi li svojevolski s mjesta predsjednika Republike Srpske. To je ustvrdio i Karadžić u svojoj obrani pred Haškim sudom. Holbrooke se branio tako da je tvrdio kako nikad nije neposredno razgovarao s Karadžićem, ali nije otklonio mogućnost da je cijela ta priča nastala kao plod Miloševićeve manipulacije.

Nesuđeni državnik, po treći puta

Dolazak Baracka Obame ponovno je oživio nagađanja da bi Holbrooke mogao napokon zasjesti u fotelju državnog tajnika i tako okruniti svoju diplomatsku karijeru. No na putu mu se opet ispriječila Hillary Clinton, koju je Holbrooke podržao u utrci za predsjedničku nominaciju, nadajući se upravo mjestu državnog tajnika u njezinoj administraciji. Kad je izgubila stranačke predizbore, Holbrookeu se opet otvorio prozorčić nade da će ostvariti svoj životni san. No Obama je izabrao Hillary Clinton za državnu tajnicu, ali je Holbrookeu opet ponuđen važan posao posebnog predstavnika predsjednika SAD-a za Afganistan i Pakistan. I opet je s nezaustavljivom energijom prionuo na posao U State Departmentu je osnovao posebnu radnu jedinicu s najboljim stručnjacima za Afganistan, Pakistan i susjedne zemlje. U toj su se ekipi našli orijentalisti s američkih sveučilišta, novi naraštaj američkih diplomata, iskusni časnici iz bosanskih mirovnih misija, IFOR-a i SFOR-a, novinari i drugi stručnjaci. Holbrooke je počeo svoju novu misiju kako bi SAD izvukao iz dosad najsloženijega vojno-političkog labirinta. Vijetnam i Bosna su u usporedbi s Afganistanom i Pakistanom bili dječja igra. U Vijetnamu i Bosni je protivnik bio vidljiv i predvidljiv, dok u Afganistanu i Pakistanu protivnika "nema", to jest stalno izmiče i miješa se s korumpiranim strukturama vlasti. Holbrooke je zaključio da se Amerika mora izvući iz te močvare gdje se vlasti miješaju s talibanima, ilegalnim uzgajivačima droge, međunarodnim krijumčarima i banditima, a financijska pomoć američke vlade završava u crnoj rupi.

Barack Obama je Holbrookea nazvao "pravim divom američke vanjske politike". Zlobnici bi zaključili da mu je koban bio treći značajni susret s Hillary Clinton: prvi je put umjesto nje predložila svome mužu da Madeleine Albright imenuje državnim tajnicom, drugi puta mu je sama uzela to mjesto pred nosom, a treći puta je na sastanku s njom doživio smrtonosni napad. Kako god bilo, cijeli ga je svijet ispratio kao jednog od vodećih američkih diplomata novog doba, nesuđenog državnika i nesuđenog nobelovca. U povijest će ući, prije svega, kao "balkanski buldožer", a njegov robustni stil pregovaranja već je ušao u udžbenike diplomatske tehnike i umijeća. ■